

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

(Strategie předcházení školnímu šikanování)

**STŘEDNÍ ŠKOLA PRŮMYSLOVÁ A UMĚLECKÁ, OPAVA,
příspěvková organizace**

PRASKOVA 399/8, 746 01 OPAVA

JANSKÁ 1849/30, 746 01 OPAVA

Zpracovala:

Školní metodik prevence: Mgr. Daniela Kubová

2023

Obsah:

1. Úvodní ustanovení.....	3
2. Vymezení pojmu šikanování.....	3
2.1. Verbální šikana.....	3
2.2. Fyzická šikana.....	3
2.3. Smíšená šikana.....	3
3. Znaky a projevy šikanování, přímé a nepřímé varovné signály šikanování.....	4
4. Stadia šikanování.....	5
5. Právní odpovědnost školy a pedagogických pracovníků, trestně-právní hledisko šikany.....	6
6. Postupy při řešení šikany.....	7
6.1. Postup rodičů při podezření na šikanování.....	7
6.2. Postup pedagoga při podezření, že ve třídě probíhá šikana.....	7
6.3. Postup ředitele školy.....	7
6.4. Situace, které zvládne škola sama.....	8
6.5. Situace, kdy potřebuje škola pomoc zvenku.....	10
7. Nápravná opatření.....	11
8. Plán Prevence proti šikanování a preventivní aktivity.....	11
9. Šikana zaměřená na učitele: jak ji předcházet a jak ji řešit.....	13
9.1. Vymezení pojmu.....	13
9.2. Prevence šikany zaměřené na učitele.....	13
9.3. Řešení šikany zaměřené na učitele.....	14
10. Závěrečné informace, kontakty.....	15
11. PŘÍLOHA – Vzor rozhodnutí o vyloučení žáka	

Použité zkratky:

SPJ.....	sociálně patologické jevy
RCH.....	rizikové chování
ŘŠ.....	ředitel školy
ŠMP.....	školní metodik prevence
VP.....	výchovný poradce
TU.....	třídní učitel
KPŠ.....	krizový plán školy
PPŠ.....	preventivní program školy
ŠPPŠ.....	školní program proti šikanování
PPP.....	pedagogicko-psychologická poradna
OSPOD....	odbor sociálně právní ochrany dětí
SVP.....	středisko výchovné péče

1. ÚVODNÍ USTANOVENÍ

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která významnou měrou ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Je třeba tomuto problému mezi žáky věnovat patřičnou pozornost, neboť se jedná o projev patologických mezilidských vztahů. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí, se kterými se setkáváme ve školním prostředí, je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost.

Program proti šikanování se zaměřuje především na prevenci šikany, na preventivní aktivity proti vzniku šikany a nabízí postupy řešení tohoto vysoce rizikového chování. Je určen všem pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům naší školy. V případě rozvinutí pokročilé šikany je nutná spolupráce školy s odborníky ze specializovaných zařízení.

2. VYMEZENÍ POJMU ŠIKANOVÁNÍ

Šikanování je jakékoliv chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese. Podstatnou vlastností šikany je **skrytost**.

Dělení šikany: Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese-typu nebo prostředku týrání patří:

2.1. Verbální šikana

- **přímá** - slovní útoky v podobě nadávek většinou vulgárních, pomluvy, ponižování, vyhrožování;
- **nepřímá** - **psychická** šikana - součástí je i **kyberšikana**, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonů a internetu k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu, útoky pomocí sms, e-mailů, zveřejňování urážlivých materiálů na internetu.

2.2. Fyzická šikana (agrese) - přímá a nepřímá (patří sem i krádeže peněz nebo osobních věcí a ničení a poškozování osobních věcí oběti). Vydírání, sexuální obtěžování až zneužívání.

2.3. Smíšená šikana - kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

3. ZNAKY A PROJEVY ŠIKANOVÁNÍ

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese.

Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šíkana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. **kyberšikanu**.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití informačních a komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnický. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a jednorázová agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislým, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítnutí učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

4. STADIA ŠIKANOVÁNÍ (Michal Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu-totalitě-se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity - například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace...

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“. Pokud nezasáhne někdo zvenčí, znamená to začátek systematické šikany.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení. Většina skupiny přijímá normy agresorů.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

5. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ŠKOLY A PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ, TRESTNĚ – PRÁVNÍ HLEDISKO ŠIKANY

Škola má jednoznačnou odpovědnost za bezpečné prostředí a ochranu žáků:

V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství.
- Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala, škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). V případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

- Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřežehnutí trestného činu (§ 367, 368 trestního zákoníku).

6. POSTUPY PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

Odpovědnost rodičů a komunikace se školou

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Rodiče pak mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

6.1. Postup rodičů při podezření na šikanování

- Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele, popřípadě dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.
- Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy.
- V případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy.
- Jsou-li rodiče přesvědčeni, že postupuje škola při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy, nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímá na adrese ČŠI, Husova 17, 746 01 Opava, e-mail: posta@csisr.cz, tel. 553 623 520, 553 716 117.

Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI - Inspektorát MSK, Maticní 20, Ostrava, e-mail: csi.t@csicr.cz, nebo podat na ústředí - ČŠI Praha, Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5.

6.2. Postup pedagoga při podezření, že ve třídě probíhá šikana

- odhadnout závažnost neobvyklého chování žáků;
- konfrontovat svá pozorování s ostatními kolegy;
- sepsat přímé i nepřímé známky šikanování u potencionální oběti i u potencionálních agresorů;
- informovat školního metodika prevence či výchovného poradce;
- informovat třídního učitele, třídní učitel však nesmí být hlavní vyšetřovatel;
- následuje podrobné vyšetřování (viz následující).

6.3. Postup ředitele školy

- Přijme informaci o šikanování (pedagog, žák, rodič či jiný dospělý).
- Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu sama, či zda je potřeba intervence zvenku tj. pomoc specializovaných institucí a eventuálně též Policie ČR.

- V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů-v týmu je vždy ŠMP a VP.
- Zajistí informování rodičů o vyšetřování šikany, popřípadě sám informuje o výsledcích vyšetřování (o zjištěních a závěrech školy a domluví se na dalších opatřeních), které řídí. Nezve rodiče protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena.
- V případě negativních dopadů šikanování na oběť zprostředkuje nebo zajistí zprostředkování péče PPP, střediska výchovné péče, atd.
- V mimořádných případech podá návrh OSPOD k zahájení práce s rodinou, popřípadě k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Pokud dojde k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- Oznámí OSPODu skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka, pokud žák opakovaně páchá přestupky či se dopustí trestného činu, zahájí spolupráci s OSPODem bez odkladu.
- Projedná na pedagogické radě potrestání agresorů.

6.4. Situace, které zvládne škola sama

Schéma strategie vyšetřování:

- Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany.
- Oddělení agresorů od kolektivu ostatních žáků ve třídě: bezprostředně po zjištění šikany, aby nemohli ovlivnit svědky.
- Rozhovor s informátory a oběťmi: s každým zvlášť.
- Nalezení vhodných svědků: žáci, kteří s obětí sympatizují, kamarádi s ní, nebo ji alespoň neodmítají a žáci nezávislí na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování.
- Individuální rozhovory se svědky a agresory:
 - oddělené vyšetřování svědků a agresorů-zápisy si nechat podepsat;
 - nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků;
 - hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory.

Při vyšetřování možno použít tyto metody:

- ***individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!);***
- ***zahřívací předkolo (navodit moment překvapení, vyšetřovaného zaskočit);***
- ***monolog (svědek nebo obviněný agresor musí pokud možno souvisle vypovídat, co se ve třídě dělo);***
- ***dialog (kladení otázek vyšetřovanému žákovi a jeho odpovědi na ně);***
- ***konfrontace (mezi svědky nebo i mezi agresory).***

- Zajištění ochrany obětem: dohoda o vzájemné informovanosti mezi rodiči a školou.
- Volba vhodné metody řešení k okamžitému zastavení agrese
 - cestou usmíření - postupné rozhovory s oběťmi, rozhovory s agresory, snižování napětí, zmenšování vzájemné antipatie. Místo donucení k vnější poslušnosti se jedná o vnitřní proměnu vztahů mezi oběťmi a agresory. Je zde akcentováno řešení problému, tedy rozmrznutí agresivního postoje, domluva a usmíření mezi aktéry šikanování. Trestání se zde nekoná. Místo toho nastupuje řízené společné hledání nápravy v neformální atmosféře;

- cestou vnějšího tlaku - rozhovory s agresory a pomocí kázeňských opatření zastavit nevhodné chování a zabránit opakování situace. Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou.
- Realizace zvolené metody řešení
 - metoda usmíření;
 - metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči); výchovná komise – rozhodnutí o výchovných opatřeních.
- Rozhovor s rodiči oběti

Rodiče informujeme o zjištěních a závěrech školy. Domluvíme se na dalším postupu, případně nabídneme pomoc s řešením následků proběhlé šikany. Rodiče oběti podrobně seznámíme s řešením případu a s opatřeními, které škola učinila k nápravě situace. Také obdrží podepsaný zápis z jednání.
- Individuální schůzky rodičů aktérů celého případu (agresorů, oběti)

Schůzky rodičů agresorů budou probíhat jednotlivě, za přítomnosti výchovného poradce, školního metodika prevence, příp. zástupce vedení školy, třídního učitele. Je vhodné, aby se na schůzku dostavili pokud možno oba rodiče žáka. Rodiče jsou seznámeni s celým případem a opatřením, které bude agresorovi ze strany školy uděleno. Je zhotoven zápis z jednání, který obdrží jak škola, tak rodiče. Zápis z jednání je stvrzen podpisem obou jednajících stran. Rodičům je nabídnuto případné specializované vyšetření žáka (např. PPP, SVP, psycholog). Záleží na závažnosti a okolnostech případu.
- Třídnická hodina
 - skupinová reflexe efektu metody usmíření nebo;
 - oznámení o potrestání agresorů.
- Práce s celou třídou
 - pracovat na změně vnitřních norem a rolí;
 - nezapomenout pracovat s „mlčící většinou“, pomoci žákům bezpečně zpracovat zážitek, že byli svědky agrese a nezasáhli.
- Pokračující podpora a pomoc oběti
- Mimořádná třídní schůzka

Ve všech případech je potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana a škola ji řešila. U počáteční šikany stačí podat informaci na pravidelné schůzce; u pokročilé šikany je na místě svolat schůzku mimořádnou. Vždy je důležité, aby byl na schůzce přítomný školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (případně i externí odborník).

Praktický postup (zápis) – nalézt odpovědi na následující otázky:

- ***Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?***
- ***Kdo je obětí i agresorem, popřípadě kolik je těchto „obojetných“ žáků?***
- ***Kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor a kdo je aktivní účastník šikanování?***
- ***Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?***
- ***K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?***
- ***Jak dlouho šikanování trvalo?***
- ***Proč agresori ubližovali?***
- ***Jaké opatření se navrhuje?***

- ***Jak lze násilí v budoucnu zabránit?***
- ***Vše si nechat podepsat!***

Výpovědi k jednotlivým otázkám je nutné důkladně zapsat a uspořádat do kvalitního důkazního materiálu. Musí být jistota, jak šikanování konkrétně probíhalo.

Překážky a chyby při vyšetřování:

- Od oběti lze těžko získat podrobnější a často i objektivní informace.
- Agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešných svědků a nutí oběti ke lhaní či odvolání výpovědi.
- Pro ostatní členy nemocné skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“.
- Někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu.
- Někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování.
- Při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce agresorů a nevědomě brání vyšetřování. Agresor je osoba sympatická, v učení úspěšná, pedagogům vychází vstříc.
- Někteří učitelé vidí v šikaně své selhání a neohlásí ji.
- Vyšetřování agresorů i oběti probíhá současně.
- Berou se vážně výpovědi falešných svědků.
- Zlehčování celé události. Přehlížení, Bagatelizace agresivního nebo násilného chování.
- Oběť se nechá odejít ze školy, případně se převede do vedlejší třídy.
- Nerozlišuje se mezi počáteční a pokročilou šikanou.
- Pedagog vyšetřuje šikanu přímo ve třídě, nutí žáky, aby veřejně řekli, co viděli....

6.5. Situace, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

- **První (alarmující) kroky pomoci**
 - zvládnutí vlastního šoku - bleskový odhad závažnosti a formy šikany, rychle odhadnout vlastní možnosti k záchraně oběti (nevystavovat se nepřiměřenému ohrožení);
 - bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.
- **Příprava podmínek pro vyšetřování**
 - informovat vedení školy, přivolat si na pomoc další pedagogy, nenechávat třídu ani na chvíli samotnou;
 - svou neustálou přítomností zabránit agresorům a svědkům domluvit se na křivé výpovědi;
 - souběžně - pokračovat v pomoci oběti (přivolání lékaře, kolegy, který odvede oběť na klidné a bezpečné místo);
 - přivolat výchovného poradce či školního metodika prevence;
 - oznámit rodičům oběti, případně orgánu sociálně-právní ochrany dětí, Pedagogicko-psychologické poradně i Policii ČR;
 - vše zaznamenat písemně a nechat podepsat;
 - školní preventivní pracoviště zahájí vlastní vyšetřování a současně naváže kontakt se specialistou na pokročilou šikanu (externí odborník z PPP, SVP, krizového centra atd.) Při práci odborníka se třídou by měl být přítomen pedagogický pracovník, který bude dál se třídou pracovat.

- Vlastní vyšetřování
 - rozhovor s obětí a informátory;
 - rozhovory se svědky/informátory;
 - nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
 - rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi);
 - nalezení případných nesouladů ve výpovědích a konfrontace svědků.

7. NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ

Jakmile je vyšetřování šikany dokončeno a víme, co jsme potřebovali vědět, přistoupíme k nápravě. Vyšetřování, byť úspěšné, samo o sobě nemá zásadnější vliv na změnu situace.

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů nápravná opatření, z nichž některá přicházejí při šikanování v úvahu:

- Výchovná komise a návazná výchovná/kázeňská opatření: napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněčné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole, snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy, (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek).
- Doporučení rodičům obětí i agresorů, aby spolupracovali s ambulantním SVP, klinickým psychologem, psychoterapeutem nebo psychiatrem, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu.
- Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.
- Vyrozumění OSPOD, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.
- Důkladná práce se třídní skupinou a dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany.

8. PLÁN PREVENCE PROTI ŠIKANOVÁNÍ A PREVENTIVNÍ AKTIVITY

Prevence proti šikaně patří na naší škole k základní formě boje proti tomuto negativnímu jevu. Proto si také uvědomujeme nutnou spolupráci všech pracovníků školy a rodičů, abychom spolu vystupovali jako partneři a ne jako protivníci. Základem pro prevenci šikany a násilí ve škole je náš Školní vzdělávací program, jehož jedním z mnoha cílů je vzájemná spolupráce a komunikace mezi žáky, žáky a učiteli na základě důvěry, upevňování zdravých norem chování ve třídách, které vedou k vytváření bezpečného a klidného školního prostředí. Systém konkrétních aktivit podporujících primární prevenci rizikového chování je rozpracován v Preventivním programu školy.

Systém dalšího vzdělávání školy - zde jde především o pravidelné školení metodika prevence (schůzky s okresní metodičkou, zajímavé návštěvy nízkoprahových zařízení, akreditovaných kurzů či projektů), vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů v kolektivu žáků, zvyšování informovanosti pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování.

Nejdůležitějším článkem prevence proti šikanování jsou třídní učitelé, kteří vytváří s novými žáky prvních ročníků zdravé prostředí a vyrovnané vztahy mezi spolužáky (adaptační kurzy, třídnické hodiny, společné školní akce, o přestávkách) a jsou povinni okamžitě informovat

metodika prevence, výchovného poradce a v neposlední řadě rodiče o změnách v chování žáků ve své třídě.

Bezpečné prostředí ve škole

Vytvářením a udržováním bezpečného prostředí ve škole se pro potřeby tohoto dokumentu rozumí celkové podmínky školy, které umožňují zajištění výchovně vzdělávacího procesu. Vytváření a udržování bezpečného prostředí je základní podmínkou pro minimalizaci vzniku jevů ve smyslu školní šikany. Na utváření bezpečného prostředí ve škole participuje svým dílem každý účastník výchovně vzdělávacího procesu. Sociální klima školy (a nepřímo také třídy) je ovlivněno i osobou ředitele školy.

- Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany.
- Na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany se podílí celá škola.
- Vedení školy pověřilo ŠMP v prevenci a řešení šikany. Tato pověřená osoba se bude v tématu pravidelně vzdělávat a disponovat kompetencemi zejména k šetření a řešení počáteční šikany a vyhodnocování potřeb školy ve vztahu k pokročilé šikaně.
- Naše škola má nastavena konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém školním řádu a důsledky za porušení pravidel u žáků.
- Usilujeme o včasné odhalení šikany a za tímto účelem máme nastavený funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech tak, aby byl pedagog vždy včas informován o tom, jaká atmosféra je v jeho třídě.
- Škola zajišťuje informovanost všech svých členů o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo pedagog ohrožován agresory, a kam se může obrátit o pomoc. Žáci, pedagogové i rodiče jsou srozumitelnou formou informováni o tom, na koho
- se mají obrátit a jak a komu je možné si stěžovat, pokud nejsou spokojeni s postupem pedagoga nebo školy.
- Škola má popsány postupy řešení krizových situací pro případ, že situace šikany nastala v krizovém plánu školy. Na základě svých zkušeností škola tyto plány pravidelně vyhodnocuje a upravuje.
- Škola zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů v podobě dalšího vzdělávání.
- Škola má zmapovanou síť pomoci pro žáky i pedagogy ve svém regionu a navazuje s ní spolupráci (např. PPP, SVP, OSPOD a neziskové organizace, krizové centrum, zdravotnická zařízení, Policie ČR...). Tyto kontakty jsou uvedeny v PPŠ a na nástěnce ŠMP.

Preventivní aktivity

- Vytvoření příjemného prostředí, květiny, nástěnky, čistota kolem sebe, výzdoba třídy a školy.
- Individuální přístup k žákům - umět je vyslechnout, poradit, řešit s nimi jejich zdánlivě neřešitelné problémy, vytipovat si problémové jedince a věnovat jim přiměřenou pozornost.
- Samostatné práce žáků na dané téma (výtvarné tematické práce, referáty, informace z tisku a televize, slohové práce...).

- Zaměření pozornosti na projekty zdravé výživy tzn. dovednost volby správné životosprávy (poruchy příjmu potravy – peer programy žáků a HELP P3, prevence drogových závislostí, péče o zdraví, ekologické a charitativní akce...).
- Zvyšování příznivého klimatu v třídních kolektivech formou pořádání adaptačních kurzů, výletů, exkurzí, návštěv kina, divadelních představení a organizování akcí směřujících k oživení klimatu ve škole např. sportovní akce.
- Zapojení do soutěží sportovních, uměleckých, technických, ekologických...
- Setkávání s rodiči na třídních schůzkách a pohovorech.
- Spolupráce s kulturními a sportovními organizacemi v Opavě, Dům umění, OKO, knihovna Petra Bezruče...

9. ŠIKANAZAMĚŘENÁ NA UČITELE

(jak jí předcházet a jak ji řešit)

9.1. Vymezení pojmu

- Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, jak bývá někdy interpretována. Neměla by být proto v žádném případě považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.
- Je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele.
- Odehrává se nejčastěji ve škole - ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.
- Šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě. Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pociťuje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí. V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným. Škola vytváří bezpečné prostředí (Preventivní program školy) a atmosféru důvěry, ve které je tento druh rizika – šikana učitele – uznán a jsou nastaveny mechanismy a postupy (Krizový plán školy) k ochraně pedagogů a k účinné prevenci a řešení takového chování.

9.2. Prevence šikany zaměřené na učitele

- Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole a otevřeně takové chování odmítá. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.

- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno. Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Pedagog posiluje zapojení žáků do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.
- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.
- Všímá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák/student cítí přijatý.

9.3. Řešení šikany zaměřené na učitele

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která nesmí zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Škola tuto skutečnost zaregistruje, vyhledá pomoc, zajistí bezpečí pro pedagoga a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- Pro tyto účely má škola připravený KPŠ, ve kterém je specifikováno, jak se v situaci naplnění tohoto rizika zachová, jakou roli a možnosti řešení krizové situace má sám pedagog, jakou roli vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Plán rovněž zahrnuje pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky se pedagog řídí krizovým plánem školy.
- Pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozumí tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku, jenž může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Proto je zapotřebí neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.
- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajišťuje škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě (program selektivní nebo indikované primární prevence).
- Stejně jako u šikany mezi žáky i zde po takové situaci škola reviduje mechanismy a postupy KPŠ, aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

10. ZÁVĚREČNÉ INFORMACE

Důležité kontakty

Organizace	Kontakt
Tísňová linka	tel.: 112
Záchranná služba	tel.: 155
Hasiči	tel.: 150
Policie ČR	tel.: 158
Policie ČR Opava	tel.: 974 737 207, 727 942 674 e-mail: op.oo.opava@pcr.cz
Městská policie Opava	tel.: 156, 553 756 665 e-mail: mestska.policie@opava-city.cz
Linka bezpečí	tel.: 800 155 555, 116 111 (bezplatně) Rodičovská linka: tel.: 606 021 021 e-mail: pomoc@linkabezpeci.cz
Pedagogicko-psychologická poradna Opava	tel.: 553 622 768, 553 625 736, 730 855 223 e-mail: info@pppopava.cz
Středisko výchovné péče Opava (SVP)	tel.: 770 139 474 e-mail: svpdm@seznam.cz
Lékaři – psychiatrická péče Opava	
<i>MUDr. Trávníčková D.</i>	<i>tel.: 553 695 390</i>
<i>MUDr. Skřontová D.</i>	<i>tel.: 553 711 881, 605 082 247</i>
<i>MUDr. Černeková K.</i>	<i>Tel.: 777 909 450</i>
Kliničtí psychologové Opava	
<i>PhDr. Strossová A.</i>	<i>tel.: 608 733 158</i>
<i>PhDr. Holubová I.</i>	<i>tel.: 552 301 561</i>
<i>PhDr. Khulová</i>	<i>tel.: 553 623 791</i>
<i>PhDr. Kolářková R.</i>	<i>tel.: 553 760 532, 605 912 590</i>
Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Opava (OSPOD)	Mgr. Helena Kozáková Tel.: 553 756 649
Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče	tel.: 116 111

Užitečné internetové adresy po prevenci rizikového chování a šikany

- www.adam.cz - stránky České rady dětí a mládeže;
- www.extc.cz - on-line poradna zaměřená na českou taneční scénu a problematiku psychotropních látek;
- www.drogovaporadna.cz - on-line poradna zaměřená na drogovou problematiku obecně;
- www.drogy-info.cz - Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti;
- www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/;
- **www.sikana.org**
- www.msmt.cz - metodické pokyny, metodická doporučení;
- www.prevence-info.cz - informace o sociálně nežádoucím a rizikovém chování, o prevenci, o možnostech řešení apod.;
- www.saferinternet.cz - informace na téma kyberšikana, ochrana osobních údajů aj. V sekci „Ke stažení“ jsou k nalezení výsledky výzkumu chování dětí na internetu;
- www.bezpecne-online.cz - stránky pro „náctileté“, rodiče a pedagogy s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany, výukové materiály;
- www.minimalizacesikany.cz - praktické rady pro rodiče, pedagogy a děti - jak řešit šikanu a jak jí předcházet. V sekci „Pro média“ k nalezení tisková zpráva s výsledky šetření o kyberšikaně na školách;
- prvok.upol.cz - centrum prevence rizikové virtuální komunikace UPOL, v sekci „Výzkum“ k nalezení výsledky výzkumného šetření „Kyberšikana u českých dětí.“;
- www.sikana.org - stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně - aktuality z oblasti, související odkazy aj.;
- www.e-nebezpeci.cz - informace pro pedagogy;
- www.e-bezpeci.cz - prevence rizikového chování na internetu;
- www.seznamsebezpecne.cz.

Tento dokument je živým dokumentem školy. Na základě praktických zkušeností, dotazů a dílčích připomínek provádíme změny, které vedou k ještě lepší připravenosti školy, rodičů a žáků zvládnout krizové situace.

Zpracovala: Mgr. Daniela Kubová – školní metodik prevence

V Opavě dne 31. 8. 2023

Podpis:

.....
Mgr. Daniela Kubová

Ředitel školy:

.....
Ing. Vítězslav Doleží

11. PŘÍLOHA: VZOR ROZHODNUTÍ O VYLOUČENÍ ŽÁKA

ROZHODNUTÍ O VYLOUČENÍ ŽÁKA

V dne:

Č. j.:

Počet stran:

ROZHODNUTÍ

Ředitel školy **Střední škola průmyslová a umělecká Opava**, nezisková organizace Praskova 399/8, 746 01 Opava-Město (dále jen „škola“) jako správní orgán příslušný podle § 165 odst. 2 písm. i) ve spojení s § 31 odst. 2 a 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, rozhodl v řízení o vyloučení

žáka/žákyně školy.....,

třídy

(úplné jméno a identifikační údaje dle § 37 odst. 2 správního řádu)

zahájeném dne.....,

neboť

(popis jednání, pro které bylo zahájeno řízení o vyloučení žáka ze školy, a to vymezením: kdy, kde, jak, proč apod.)

t a k t o:

žák/žákyně se vylučuje ze školy, přičemž přestává být žákem školy dnem následujícím po dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí.....

(nebo dnem.... lze určit pozdější datum vyloučení).

nebo

žák/žákyně se podmíněně vylučuje ze školy a stanovuje se mu/jí dle § 31 odst. 2 školského zákona zkušební doba v trvání měsíců *(maximálně 12 měsíců)*.

Případně lze doplnit předběžnou vykonatelnost: Dále se dle § 85 odst. 2 písm. a) správního řádu vylučuje odkladný účinek odvolání proti tomuto rozhodnutí, neboť to naléhavě vyžaduje veřejný zájem na.....

(veřejný zájem je třeba velmi pregnantně popsat, dostatečně určitě a přesvědčivě odůvodnit jeho existenci a zejména naléhavost jeho ochrany, které má být dosaženo tímto rozhodnutím – bude velmi nepravděpodobné toto nejen tvrdit, natož prokázat – doporučuje se jen výjimečně).

Odůvodnění:

Přesně popsat, jak bylo řízení zahájeno, vedeno, kdo je účastník řízení, jakým jednáním naplnil podmínky pro vyloučení nebo podmíněné vyloučení dle § 31 odst. 2 školského zákona (kdy, kde, jak, proč apod.).

Musí být uvedena lhůta, kdy se ředitel školy o jednání dozvěděl a kdy k jednání došlo, aby bylo možné posoudit běh lhůt k vydání rozhodnutí dle § 31 odst. 4 školského zákona (2 měsíce subjektivní lhůta a 1 rok objektivní lhůta, s výjimkou trestného činu).

Současně bude nutné uvést, na základě jakých důkazů správní orgán rozhodl, jak se vypořádal s tvrzením účastníků řízení apod.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí se dle § 81 odst. 1 správního řádu lze odvolat, a to dle § 83 odst. 1 správního řádu do 15 dnů ode dne jeho oznámení. Odvolání se podává u ředitele školy a dle § 183 odst. 4 školského zákona o něm rozhoduje Krajský úřad.....

Ředitel školy:

.....
Ing. Vítězslav Doleží

otisk razítka

Rozdělovník:

1. účastník řízení a právní zástupce:

dle věku a svéprávnosti žáka. V případě nezletilého žáka vždy doručovat právnímu zástupci (event. oběma) a žákovi dle rozsahu svéprávnosti.

2. spis

Vypraveno dne: